

Verantwoording Ouders gescheiden, wel kansrijk opgroeien
Naar een samenhangende aanpak in Lelystad



Mei 2017

Projectleider: Maria Lubbersen, JGT

Penvoerder: Vitree

Inhoud

1. Inleiding
2. Beoogde resultaten van het project
3. Verloop van het project
4. Gesignaleerde knelpunten
5. Herordening van het zorglandschap
6. Gezamenlijke zorgvisie
7. Instrumenten om de ernst van de echtscheidingsproblemen te beoordelen
8. Uitrol van de resultaten
9. Resultaten !Yestraining (auteur paragraaf 9: W. Beers, WBmediation)



1. Inleiding

Op 30 november 2015 werd een subsidieaanvraag ingediend voor het project 'Ouders gescheiden, wel kansrijk opgroeien' bij de gemeente Lelystad op grond van het transitiefonds sociaal domein.

(Zorg)partijen in Lelystad willen zich inzetten zodat dreigende problemen door een scheiding tijdig worden erkend en kinderen zich ondanks de relatieproblemen zo optimaal mogelijk blijven ontwikkelen. Daarvoor is het nodig dat alle betrokken organisaties/hulpverleners werken vanuit een eenduidige gezinsbenadering, één taal spreken en zorgen voor een sluitende zorgketen met heldere samenwerkingsafspraken.

Vitree treedt in dit project namens de deelnemende partijen op als penvoerder. Maria Lubbersen, programmamanager Jeugd en Gezinsteam Lelystad, treedt op als projectleider.

In dit project is tevens de voortzetting van de pilot !Jes het brugproject opgenomen.

Op 12 april 2016 heeft de gemeenteraad besloten de verzochte subsidie voor het project volledig en voor de pilot gedeeltelijk te verstrekken.

In deze rapportage treft u de inhoudelijke en financiële verantwoording van het project. De resultaten van de pilot !Jes worden in paragraaf 9. separaat verantwoord.

2. Beoogde resultaten van het project

In het projectplan werden de volgende resultaatengebieden geformuleerd:

Hulp op maat:

Door snel de juiste hulp in te zetten (licht als het kan, maar direct een zwaarder instrument als het moet) wordt escalatie zoveel mogelijk voorkomen. Dit vraagt om vroegtijdige signalering, duidelijke afspraken over regie, tijdige op- en afschaling en een sluitende zorgketen.

Aansluiting bij de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling:

Er is een duidelijke relatie tussen kindermishandeling en vechtscheidingen. Wanneer en sprake is van een vechtscheiding zijn de kinderen het slachtoffer van kindermishandeling. Daarmee is het van belang dat professionals in hun werkwijze rond vechtscheidingen de meldcode toepassen.

Leren van casuïstiek:

In een aantal gevallen is er sprake van complexe problematiek waarbij de (vecht)scheiding belangrijk onderdeel is van de problematiek. In deze gevallen is vaak al eerder de nodige zorg ingezet en zijn verschillende professionals betrokken of betrokken geweest. We willen leren van complexe problematiek om verbetering aan te brengen in ondersteuningsprocessen.

3. Verloop van het project

Er is een projectgroep scheidingen gevormd met vertegenwoordigers uit de advocatuur, mediation, het preventieve veld, het JGT, gecertificeerde instellingen/raad voor de kindbescherming. Zij hebben een ordeningsmodel opgesteld in de omgang met scheidingsproblematiek. Daarbij werd in kaart gebracht in welk (hulp)aanbod dit vertaald kan worden, welke onnodige dubbelingen er in het huidige aanbod zijn en welk (aanvullend) zorgaanbod er nodig is. Tevens werd gekeken welke partij daar logischerwijs binnen het Lelystads jeugdmodel verantwoordelijk voor is. Daarbij werd gebruik gemaakt van ervaringen elders uit het land en waren de inhoudelijke afwegingen van de kennisgroep leidend.

Parallel aan de projectgroep is een kennisgroep Complexe echtscheidingen gevormd van uitvoerende professionals vanuit het hele netwerk (van signaleren tot gedwongen kader). Deze groep evalueerde (anoniem) complexe casuïstiek om successen en hiaten in de ondersteuning te ontdekken en verbetervoorstellen te formuleren in de ketenaanpak. Tevens werd onder leiding van de inhoudelijk trekker (gedragsdeskundige Frits Bijl, Vitree) een gezamenlijke zorgvisie rondom het werken met scheidingsproblematiek opgesteld en instrumenten afgesproken om kindproblematiek te signaleren en de zorgbehoefte in te schatten.

Er zijn regieafspraken gemaakt met het Jeugd en Gezinsteam.

Met SAVE is besproken welke stappen er gezet kunnen worden wanneer drang of dwang geëigend is omdat er tussen de ouders, ondanks ondersteuning vanuit de hulpverlening, geen samenwerking meer mogelijk is en de kinderen lijden onder de gevolgen hiervan. In methodische leerbijeenkomsten is door medewerkers van de Jeugd en Gezinsteam en door SAVE medewerkers een fundament gelegd hoe op te schalen en samen te werken met SAVE. Naar aanleiding hiervan is besloten in de toekomst regelmatig met elkaar leerbijeenkomsten rondom dit thema te organiseren.

Met het Sociale Wijkteam, MDF en de mediators is besproken op welke wijze hulpvragers geleidt worden naar hulp vanuit de WMO en de juridische keten.

4. Gesignaleerde knelpunten

Hoort dit in de Jeugdhulp?

In de loop van het project werd steeds duidelijker dat met toenemende mate gezinnen gebruik maken van Jeugdhulp voor vragen die voorheen door mediation of volwassenhulpverlening werden beantwoord. Naast dat hulp vanuit de Jeugdhulp niet altijd het meest passend is, betekent dit eveneens een forse druk op de schaarse jeugdhulpmiddelen. (Mediation wordt op basis van inkomen bekostigd door ouders zelf of gecompenseerd vanuit de Raad vd Rechtsbijstand, volwassenhulp wordt gefinancierd vanuit de WMO of de zorgverzekering). Binnen het project zijn afspraken gemaakt om de vragen weer toe te leiden naar de juiste vorm van ondersteuning of een samenwerking binnen de diverse stromen (zie paragraaf 5.).

Een laagdrempelig punt voor informatie en advies bij scheidingen

Gezinnen en professionals kunnen op verschillende plekken terecht voor hun vragen rondom de scheiding, desondanks is er behoefte aan een laagdrempelig gespecialiseerd informatie en adviespunt waar vragen van ouders, kinderen en professionals rondom scheidingen beantwoord kunnen worden, waar de hulpvraag in kaart gebracht kan worden en waar zo nodig verwezen kan worden naar een passend (hulp) aanbod (zie paragraaf 5.)

Professionals of vrijwilligers?

Bij de inventarisatie van het aanbod bleek dat, mede door het verdwijnen van de stichting Roots, begeleidde omgang nu door professionals wordt geboden ook in casuïstiek waar ondersteuning vanuit vrijwilligers passend is. Welzijn heeft een project opgestart om met vrijwilligers (tijdelijk) de omgang te begeleiden met als doel dat ouders dit zelf of met behulp van hun netwerk weer vorm kunnen geven. Zij hebben daarbij in afstemming met Humanitas gebruik gemaakt van de ervaringen van het project BOR. Vanaf het najaar 2017 kunnen zij de ondersteuning bieden.

Trainingen voor kinderen.

Op dit moment beperken de trainingen voor kinderen in het omgaan met de scheiding van hun ouders, zich tot de leeftijd 12-, terwijl er bij de 12+ leeftijdsgroep ook deze behoefte bestaat.

De 12- training werd voor een vergelijkbare doelgroep geboden met de training 2-huizen door de schoolmaatschappelijk werkers (in dienst bij MDF, vanaf 1 jan 2017 onderdeel van het JGT) en de !Yestraining (WB-mediation- mede gefinancierd in samenhang met dit project). Vanuit het project scheidingen is de gemeente geadviseerd de !Yestraining niet langer extra te financieren vanuit jeugdhulpmiddelen maar uit te laten voeren door het schoolmaatschappelijk werk omdat zij reeds ingebed zijn in de lokale structuur en laagdrempelig toegankelijk zijn voor de doelgroep. De training van schoolmaatschappelijk werk is wel, mede op basis van de ervaringen van de !Yes-training, uitgebreid met twee ouder-bijeenkomsten naast de kindtraining.

Tevens is er voor gekozen de 12+ training uit te laten voeren door de Jeugdpreventiewerkers ((JPW in dienst bij Welzijn, sinds 1 januari 2017 onderdeel van het JGT). Zij zijn eveneens laagdrempelig toegankelijk en goed ingebed in de lokale structuur.

Zowel de schoolmaatschappelijk werkers als de JPW-ers krijgen een training KIEScoach, een erkende methodiek om kinderen en hun ouders groepsgericht te ondersteunen.

5. Herordening van het zorglandschap

Op basis van de gesignaleerde knelpunten en opbrengsten van de kennisgroep heeft een herordening van het zorglandschap rondom scheidingen plaatsgevonden.

Daarin is een informatie en adviespunt scheidingen gepositioneerd waar in nauwe samenwerking met de JGZ een groot deel van de vragen beantwoord kan worden. Tevens vindt waar nodig toeleiding naar een passend aanbod vanuit mediation, WMO en Jeugdhulp plaats. Vanzelfsprekend zal een deel van de gezinnen ondersteuning vanuit de verschillende stromen ontvangen.

Regievoering vanuit het JGT (of gecertificeerde instelling) is dan noodzakelijk om te blijven werken vanuit één gezin, één plan.

Zie onderstaande tekening voor de nadere uitwerking:

JGT: Informatie en adviespunt scheidingsvragen

Doel:

- informatie en advies vragen beantwoorden van ouders en professionals
- in kaart brengen hulpvraag
- zo nodig verwijzen naar passend (hulp)aanbod

Bemensing: Samenwerking tussen:

Miranda Valkhof (informatie + advies, lichte vragen)

Werkdagen telefonisch bereikbaar, binnen 3 werkdagen
indien nodig afspraak

Aannemer JGT
(specialistische vragen)

Mediators
(Spreekuur mediation)

Indien nodig verwijzing naar een of een samenwerking van onderstaande 3 stromen

Vraag: Ik wil een
ouderschapsplan/scheidingsplan
maken

Mediation/advocatuur

Ik wil graag hulp om mijn leven
voor/tijdens/na scheiding weer op orde te
krijgen bijv: financiën, huisvesting,
verwerking relatiebreuk

Ik wil graag hulp om weer met mijn ex-
partner te communiceren/afspraken te
kunnen maken

Sociaal Wijkteam/huisarts/maatschappelijk
werk

Ik wil graag hulp voor mijn kind zodat –
ik hem kan helpen omgaan met de
scheiding, het contact met de andere
ouder weer wordt hersteld.

Ik ervaar (mede door de scheiding)
(veel) opvoedstress en wil graag hulp
om mijn kind weer een stabiele
opvoedsituatie te bieden

Mijn ouders gaan/zijn (ge)scheiden en
ik wil graag hulp hoe ik hier mee om kan
gaan

Jeugd en Gezinsteam

Mediation

- Bemiddeling bij opstellen ouderschapsplan of scheidings-convenant
- Rapportage aan rechtbank over voortgang en resultaat bemiddeling

Kosten:

Ouders of op basis van inkomen (Raad van Rechtsbijstand)

Sociaal Wijkteam

Gericht op:

- Schulden/financiën
- Huisvestingsvragen
- Verwerking relatiebreuk
- Communicatieherstel (ex)partners

Verwijzing huisarts naar:

- Relatietherapie
- Psychische ondersteuning ouders

Maatschappelijk werk:

- Cursus gescheiden opvoeden
- Informatiebijeenkomsten (echt)scheiding
- Verwerking relatiebreuk, communicatieherstel ex-partner, omgaan met spanningen, herstel eigen regie etc.

Kosten:

WMO of zorgverzekering

Jeugd en Gezinsteam

Lichte hulp (JGT)

- Kies training 12-
- Kies training 12+
- Psycho-educatie gezamenlijk ouderschap na scheiding
- Kindcheck (hoe gaat het met het kind in de scheidingssituatie, ook als interventie binnen mediationtraject)

Vrijwilligersaanbod (Welzijn)

- Begeleide omgang (tijdelijke vrijwillige begeleiding bij omgangsregeling gericht op het weer zelfstandig uitvoeren of met inzet van netwerk)

Specialistische hulp (JGT)

- Contactherstel (herstel van de relatie ouder-kind of onderzoek naar de mogelijkheid hiertoe)
- Kindcheck bij vermoedens van zorgelijke invloed van scheidingsproblematiek
- (intensieve) opvoedondersteuning
- Begeleiding bij de uitvoer van het ouderschapsplan.
- Kinderen uit de knel (specialistische training voor kinderen in chronische vechtscheidingen)

Doorverwijzing naar andere vormen van Jeugdhulp voor kinderen

Kosten:

Jeugdhulp

6. Gezamenlijke zorgvisie

In het kader van het project heeft de kennisgroep een gezamenlijke visie ontwikkeld in het ondersteunen bij scheidingsproblematiek:

Voor een kind kunnen de gevolgen van een conflictueuze scheiding ernstig zijn. Per jaar maken 70.000 kinderen een echtscheiding van hun ouders mee (1,6 % van de thuiswonende kinderen). De tendens is dat dit aantal groeit. Twintig procent van de scheidingen verloopt problematisch en jaarlijks komen er, volgens de kinderombudsman, 3.500 kinderen bij die last hebben van een vechtscheiding. Kinderen van gescheiden ouders lopen meer kans om psychosociale problemen te ontwikkelen dan kinderen van niet gescheiden ouders. Vooral wanneer de kinderen aan langdurige conflicten worden blootgesteld, lopen zij een verhoogd risico op emotionele problemen, depressie, trauma, slechte schoolresultaten en moeite met het aangaan van relaties. Het is duidelijk dat de gevolgen voor het kind ingrijpender zijn wanneer het conflict zich verdiept en escaleert. Duur en intensiteit van het conflict bepalen de ernst van de gevolgen voor de jeugdige (richtlijn scheiding en problemen van jeugdigen – Anthonis et al. 2015; de ondertoezichtstelling bij omgangsproblemen – ‘de kinderombudsman’. 2012) dit betekent dat hoe eerder er wordt ingegrepen, des te kleiner de risico’s voor het kind zijn.

Voor de gemeente Lelystad staan de veiligheid en het belang van de kinderen, wanneer de ouders gaan scheiden, voorop.

Bij de aanpak van scheidingsproblemen is het van belang er zo vroeg mogelijk bij te zijn, omdat dan in de meeste gevallen voorlichting of lichte ondersteuning voldoende is om de problemen aan te pakken. De gemeente Lelystad hecht aan goede voorlichting zodat de ouders weten:

- 1. Hoe van ex-partners weer gezamenlijk ouders te worden en welke rechten én plichten hiermee samenhangen.*
- 2. Wat de gevolgen van een echtscheiding voor de kinderen zijn en hoe ze hun kinderen hierin kunnen begeleiden*
- 3. Waar zij ondersteuning kunnen krijgen wanneer ze er samen niet uitkomen*
- 4. Welke ondersteuning er is voor de kinderen om hen te helpen bij het verwerken van de gevolgen van de scheiding*

Wanneer de ouders ondersteuning nodig hebben gaat de gemeente Lelystad zoveel mogelijk uit van het versterken van de eigen kracht, dit betekent dat steeds onderzocht wordt of de inzet van de mensen uit het eigen netwerk benut kan worden bij het ondersteunen van de ouders om constructief te overleggen. De hulp die geboden wordt moet zo licht als nodig, maar intensief indien noodzakelijk zijn. Om dit te realiseren wil de gemeente Lelystad dat hulpverleners goed samenwerken zodat de juiste zorg tijdig wordt geboden en, indien nodig, zwaardere zorg wordt ingezet om problemen te voorkomen. Is er sprake van meerdere zorgaanbieders, dan voert het Jeugd en Gezinsteam de regie en zorgt er voor dat er afstemming is tussen de diverse interventies. Het is van belang dat beide ouders, zoveel mogelijk, bij de ondersteuning betrokken zijn en dat de stem van de jeugdige gehoord wordt!

Verwacht wordt dat het goed informeren van de ouders bijdraagt aan het vormgeven van het gezamenlijke ouderschap. Mocht het de ouders niet lukken om, ondanks de inzet van ondersteuning de kinderen blijvend vrij te waren van hun na-huwelijkse conflicten, dan zal drang of dwang worden ingezet en wordt daar de regierol belegd.. Een kind langdurig blootstellen aan ouderlijk gekrakeel wordt door de kinderombudsman geormerkt als een vorm van kindermishandeling. Het is dan ook van belang dat hulpverleners weten dat dan de meldcode van toepassing is.

7. Instrumenten om de ernst van de echtscheidingsproblemen te beoordelen

De opdracht voor de kennisgroep was: een model te bieden waarin professionals in de gehele keten vertrouwd worden gemaakt met de signalen die kinderen afgeven als er sprake is van een conflictueuze scheiding. Een model dat zowel in de scholen als door professionals in de eerste lijn kan worden benut, moet ondersteuning bieden om zorgelijke signalen te onderkennen en eventueel preventieve zorg of ondersteuning vanuit de Jeugd en Gezinsteam in te schakelen. De kennisgroep heeft voorgesteld een door het NJI ontwikkelde lijst, die ook door de Raad voor de Kinderbescherming in Lelystad wordt gebruikt, te benutten. Op basis van onderzoeken in binnen- en buitenland is een vragenlijst ontwikkeld (zie ook NJI¹site) waarin signalen zijn beschreven die aangeven welk zorgelijk gedrag kinderen kunnen ontwikkelen ten gevolge van een stressvolle scheiding. In deze lijst staat wat de gevolgen zijn voor kinderen van verschillende leeftijden.

Voor een duiding van de ernst van de escalatie van de echtscheiding gebruiken we de escalatieladder van Glasl. De escalatieladder van Glasl geeft weer hoe het conflict tussen de ouders zich kan ontwikkelen. Aan de hand van de escalatieladder kan bepaald worden in welke stadium het conflict tussen de ex-echtelingen heeft bereikt en wat dit betekent voor de in te zetten zorginterventies.

Is het jeugd en Gezinsteam betrokken, dan kunnen de risicofactoren van het gezin met de zelfredzaamheidsmatrix in beeld gebracht worden en kunnen de gedragsproblemen ten gevolge van de scheiding (met bijvoorbeeld de diagnostische lijst CBCL) beschreven worden (Richtlijn scheiding en problemen van jeugdigen – Anthonis et al. 2015). Op basis van deze gegevensverzameling kan met het gezin een ondersteuningsplan gemaakt worden om de problemen op te lossen.

Wanneer de ouders blijven strijden en hun kinderen bij dit gevecht betrekken dan leidt dit tot emotionele onveiligheid voor de kinderen. Immers om het de ene ouder naar de zin te maken zal het kind deloyaal moeten zijn aan de andere ouder. Bij hardnekkige strijd tussen de ouders is de veiligheid van de jeugdige in het geding, het signaleren van (vecht)scheidingsproblematiek is daarom onderdeel van de **meldcode**. Op de website ZorgOog Flevoland staan alle stappen die je moet nemen bij (een vermoeden van) kindermishandeling.

8. Uitrol van de resultaten.

Eind 2017 wordt een leerbijeenkomst georganiseerd, waarin professionals uit de scholen, medewerkers van gezondheidscentra en medewerkers uit de Jeugd en Gezinsteams worden getraind in de methodische hulpmiddelen die zijn ontwikkeld.

Voor en net na de zomer vinden er informatie en afstemmingsbijeenkomsten plaats met de rechtbank/advocatuur, Gecertificeerde instellingen/Raad voor de kinderbescherming en Veilig Thuis om het ordeningsmodel met hen te bespreken de waar nodig aanvullende samenwerkingsafspraken te maken.

Voorlichting wordt gegeven in het teamoverleg van de JGZ, de stadsdeelbijeenkomsten en tijdens de reguliere netwerkbijeenkomsten van het kanspunt.

Huisartsen worden geïnformeerd door het JGT vanuit de HAGRO's

Tevens wordt er een informatiefolder opgesteld voor ouders die tevens beschikbaar wordt gesteld aan onderwijs en de huisartsen.

9. Verantwoording !Yes (auteur paragraaf 9: W. Beers, WB mediation)

Aanleiding:

Gemeente Lelystad heeft op 28 april 2016 de subsidieaanvraag voor de pilot !JES het brugproject gedeeltelijk gehonoreerd (beschikking met kenmerk 0995/00304) ten behoeve van uitvoering van preventieve trainingen voor ouders en kinderen bij echtscheiding.

Op 17 februari 2016 heeft Vitree aangegeven op te treden als projecteigenaar namens de deelnemende partijen. Op 12 april 2016 heeft de gemeenteraad besloten dat de kosten voor het samenwerkings- en ontwikkeltraject "ouders gescheiden, wel kansrijk opgroeien" van maximaal € 50.620,00 te onttrekken aan het Transitiefonds Sociaal Domein. En voor het vervolg op de pilot !Jes Het brugproject op basis van de aanbevolen 'zorgcontinuïteit' een bedrag van maximaal € 50.000,00 te onttrekken aan het Transitiefonds Sociaal Domein.

!JES Het Brugproject sluit aan bij het hulpaanbod op het gebied van jeugd wat laagdrempelig is en een preventief karakter heeft. Op een toegankelijke en creatieve wijze biedt !JES Het Brugproject informatie en vaardigheidstraining aan gezinnen na scheiding. De grote veranderingen die plaatsvinden door een partnerscheiding gaan samen met heftige gevoelens en onduidelijkheden voor ouder en kind.

De training biedt aan kinderen en ouders een houvast en richting. De vaardigheidstraining op het gebied van emoties is voor kinderen niet alleen helpend in de periode na de scheiding, maar zal hen ook verder in hun leven helpen om op een adequate manier om te gaan met tegenslag. !JES Het Brugproject is een effectieve interventie (Nederlands Jeugd Instituut).

Resultaat effectmeting:

Om !JES Het brugproject objectief te kunnen beoordelen op resultaten is er een effectmeting verricht op alle trainingen in 2015 en in 2016. Het effect van de training !JES Het Brugproject in Lelystad in 2015 en 2016, is door middel van een nul- en nameting in kaart gebracht. Alle deelnemers, ouders en kinderen, hebben een vragenlijst vooraf en achteraf aan de training ingevuld. Er is gekozen voor een antwoordschaal met 5 punten (geheel oneens tot eens). Zo kon een kind aangeven in hoeverre het met ouders praat over bijvoorbeeld de gevolgen van de scheiding. Er is gebruik gemaakt van twee vragenlijsten met veertien vragen voor de kinderen en twintig vragen voor de ouders. De vragen sluiten aan bij de centrale thema's van de training, zoals loyaliteit, omgang met emoties en het contact tussen ouder en kind. Zo wordt er tijdens de training ruim stil gestaan bij het begrip loyaliteit, waardoor de kinderen de gevoelens die voortkomen uit een loyaliteitsconflict kunnen herkennen en leren hanteren. Met behulp van elementen uit de cognitieve gedragstherapie wordt er binnen de training gewerkt met het leren hanteren van gevoelens en het kiezen voor gedrag. Dit onder andere aan de hand van het GGGG-model; gebeurtenis, gedachten, gevoel en gedrag. Met eigen ingebrachte voorbeelden worden er kleine rollenspellen gedaan. Met behulp van thuisopdrachten worden de kinderen onder andere gestimuleerd contact te maken met hun ouders en te praten over de gevolgen van de scheiding. In de drie ouderbijeenkomsten is eveneens stil gestaan bij de centrale thema's. Naast kennisoverdracht zijn er ook interactieve werkvormen gehanteerd tijdens de ouderavonden.

De resultaten van de effectmeting zijn positief. Dit wil zeggen dat de deelnemers; kinderen en ouders, baat hebben gehad bij de training. Ouders zien bij hun kind in het bijzonder een verbetering in het 'omgaan met emoties'. Zo bemerken zij dat hun kind heftige emoties en moeilijke situaties beter kan hanteren dan voor de cursus het geval was. Ouders bemerken tevens dat hun kind beter met hen kan praten over de scheiding. Hun kind vertelt hen meer wat hij of zij belangrijk vindt in het contact met beide ouders. Ouders ervaren dat zij door de training meer op de hoogte zijn van de gevolgen van een echtscheiding voor hun kind. Daarbij weten zij beter hoe zij hun kind het beste kunnen ondersteunen na een echtscheiding.

De kinderen ervaren de grootste verbetering in assertiviteit. Zij vinden het na de training makkelijker om moeilijke onderwerpen te bespreken met hun ouders. Kinderen zijn na de training ook meer tevreden met de verdeling van de verdeling in contactfrequentie tussen vader en moeder. Met de vragenlijst geven kinderen aan vaker het initiatief te nemen om in contact te komen met hun vader. Tevens is er door de training een verbetering zichtbaar in de mate waarin kinderen loyaliteitsproblemen ervaren. Zo ervaren zij minder schuldgevoelens in relatie tot de scheiding, maken zij zich minder zorgen om de (niet-aanwezige) ouder en hebben zij minder het gevoel dat de ene ouder verdrietig zou kunnen zijn vanwege hun verblijf bij de andere ouder.

Samenvattend kan gesteld worden dat er positieve effecten waarneembaar zijn bij de kinderen en ouders na het volgen van de training !JES Het Brugproject

